

lære et Menneske at kjende, og meget Mere end vi pleie at vide om de Mennesker, vi ellers træffe i Virkeligheden eller paa Scenen, erfare vi om Jeppe. Enhvert Spørgsmaal besvares. Hvad Slags Menneske er han, og hvorledes er han bleven den, han er? Hvilket er hans Temperament, hvilke Laster og hvilke Dyder har han? Hvormegen Villie kan han opbyde, har han Forstand og hvad Slags Forstand? Hvilken er hans herskende Lidenskab? For hvilke Fornøielser er han modtagelig og hvilket er hans Ideal af Lykke? Hvad er hans Forsængelighed eller hans svage Side, hvor stikker Narren og den Gale i ham? Hvilken er hans Borneethed og hvilke hans Bortomme? Hvad har han lært, læst og oplevet? Hvad er den faste Kjerne i ham, der bliver sig selv lig under alle Omstændigheder, og hvilke af hans Egenstaber ere simple Producter af de Omstændigheder, under hvilke han lever, og forandres med dem? Hvad er hans Religion og hvad er hans Filosofi: hvad Forestillinger har han om Liv og Død, om Gud og Verden og om et andet Liv, og hvad Indtryk har han faaet af de Menneskers Hærd, med hvilke han er kommen i Berøring? Hvorledes lever han og med hvilket Sind vil han døe? Paa ethvert af disse Spørgsmaal giver Stykket et Svar, og ethvert af disse Svar staaer i en saa nøie Forbindelse med de andre, at det kan konstrueres ud fra dem. Her er da een Jeppe, der er underholdende for Børn og Tjenestefolk, men desuden en anden, der er interessant for Psychologen, for Statsmanden, for Bondevennen, for Officeren, for Historikeren og for Lægen.

Lag Jeppe som han staaer der i første Act, fuet indtil Sløvhed, Træl af Herremanden, Ridesfogden og Konen, trænket og haanet af hende og Degnen, modløs overfor sin kvindelige Plageaand, retløs overfor sine mandlige Despoter, udfjældt og prygllet, fordi han drikker, og drikfende for at glemme Skældsord og Prygl! See ham udjaget af Huset i den tilbige Morgen for at gaac en lang Vej i urimelig kort Tid, fastende, uden i sit Hjem at have faaet en Draabe eller en Bid! Forstaaer man at han tyer til Jacob Skomager, og at han har gjort det Dag ud, Dag ind? Er det ikke en kun altfor naturlig Ting? Brændevinen er hans alibi (Andetstedsnærværelse), er det Samme for ham, som Musf og Poesi for os. Under Rusen dukke hans Erinbringinger op, han mindes sin Soldatertid, sit Lydst og sine Campagner, og fjøndt disse visnok ikke have været saa særdeles hæderfulde, er det Felttog, han har at opvise, siensynligt dog hans stolteste Erindring, han finder ikke heller noget hæderfuldere Ord at lægge Præsten i Munden ved hans Baare end det saa usigelig comisse, at han levede og døde som en Soldat. Li Mar af sit Liv har han staaet under „Malice“ og tre Gange saa lang Tid maastee under sin Hustrues end værre Malice, altid har han maattet dæie og slide, Intet har han lært. Det er let at spore, hvad han kjender til: han henter sine Signaler fra Stalden og fra Bibelen og er stikkere i sin Brug af de første end af de sidste; af boglig Lærdom har han saa meget inde, at han paa urette Sted kan anbringe nogle Navne af Bibelhistorien, Folkeviseerne og Holger Danstes Krønike (Abraham og Eva, Eiden Kirken og Hr. Peder, Abner og Roland). Han har een Ven, den brave Mons Christoffersen, der giver ham gode Raad, som han ikke bruger, og en anden endnu bedre og meget nyttigere Ven, den brogede Hest, der spiller en Hovedrolle i hans Idetredes; tre Gange kommer han tilbage til den, han elsker den som hans Forsædre i Oldtiden elskede dens Aner. Han har altid været fattig som en Kirkerotte; derfor veed han, hvad Penge ere værd, derfor bliver han saa gjerrig og havefyg, naar han troer at være kommen i Besiddelse af dem, og derfor krummer han sig og kysker paa Haanden for fire Rigsdaler, dengang han faaer dem, og slaar med Rakken og rasler med Lommen, saasnart han har dem. Det er troligt, at det brogede Og endda har havt bedre Dage end han.

Det er naturligt, at den, der arbejder som en Hest, fornøier sig som en Hund. Til den brutale Forestilling om Arbeidet, svarer den brutale Forestilling om Morstaben. Hvad Under da, at Jeppe som Baron æder og drikker uden Maade, indfuger Magtens og Høvnens Sødhed og vil berede Ridesfogden den samme Skjebne, som Degnen har beredet ham. Hvad anden Forestilling kan han have om Lykken end den, at den bestaaer i at have en god Seng, fine Klæder, megen Mad, sød Vin i Overslødighed, mange Tjenere og en Tjenerinde. Een Grad høiere: en extra god Seng, extra fine Klæder osv., det er ikke mere Lykken, det er Saligheden. Med god Grund antager derfor Jeppe, da man har leget Himmelspret med ham, at han er bleven kastet lige ind i Himlen. Han veed, for hvilken Pris dens Salighed kan vindes. Det er Retfærdighed, Skikkelig, det kommer an paa. Hvori bestaaer da Skikkelig, hvo kommer ikke uforstødt i Himmelig? Det gjer den, der end ikke efterlader sig „een Skiklings Restank hos Herskabet“. Alt staaer i Sammenhæng. Til Begrebet om den høieste Dyd svarer Begrebet om den høieste Lykke. Den ene Forestilling er ligesaa positiv, haandgribelig og legemlig som den anden. „Et elegodt Gemyt“ er Jeppe; men det er i sin Orden, at hans Lykkelig varer saa kort; thi den evige Lykkelig har han ikke fortjent, han

glemmer altfor let de Forpligtelser til Landgilde og Offer, som Hæstebrevet paalægger ham, og, hvad der er et ægte dansk Almuetræk, han agter ikke en Sed for mere bindende end Hæstebrevet, snarere for mindre, han vil med Glæde „gjerne sin høieste Sed paa, at alt det var Vogn, som han soor tilforn“. Han har ikke mere Respect for Retten end for alle de øvrige Autoriteter. Ligesom en Herremand for ham er en af udefindte Magter indsat Myndighed, hvis Hverv det er, at plyndre Bønderne for deres suurt erhvervede Skiklinger, selv bestaaet og bedraget af dem, der besørge Plyndringen for ham, ligesom en Præst er en Mand, hvis fornemste Dyd er en vældig Talestemme, med hvilken han kan meddele Bønderne Troen, og ligesom en Degn først da er en ret og lærd Degn, naar han besidder en høi og svinger Sangstemme, formeddelt hvilken han kan „tage Troen fra“ de andre Degne, saaledes ere Dommere og Procuratorer en Blot sortklædte, latinfluddrende, bestikkelige Kjettringer. Han tvivler ikke paa, at det rette religieuse Hjertesuk er dette: „Gud bevare vore Benner, og Stam faae alle vore Uvenner!“ Jeppe kjender Livet og Menneskene, han har sin egen, ikke i mindste Maade bitter, men mørke Livsfilosofi. Han er flog, sin og mistroisk. Hvilken ægte dansk Bønde-Egenstaber er ikke atter denne Mistro! Livet har lært ham den, og han har Brug for den for at leve; derfor er den saa indgroet i ham. Aldrig lykkes det at overlifte den, selv naar han er aller mest stufet og vildledt med Hensyn til sine ydre og indre Forhold. Jeppe har Hjerte, hvo tvivler derom, ja saa meget, at enhver Etklaring om, at Holberg selv ikke havde Hjerte, tager sig taabelig ud for den, der har Jeppe for Die; men Jeppe er besindig, luun, sjællandsk nok, til at Hjertet ikke løber af med ham. Hver Gang man troer, nu bliver han rørt, nu taber han sit Rodfaste og sin sikke Forstandsoverlegenhed over alle de Philistre, der tumle med ham, overrastes man paa den behageligste Maade ved at see, at han sieblikkelig er sig selv igjen. Hans Eenfoldighed er et Bytte for deres Kundskab og Dannelse, hans Følelse er et Vegetoi for deres Erfaring, men han beholder stedse Hovedet frit og hans Forstand befrier naafadeligt hans Følelser. Han brister ganske vist i Graad, da hans Defensor forsvare ham, han tilbyder ham med et „Gud vedsigne din Mund“ sin Ekstraatobal og synes smeltet af Taknemmelighed; men da den Anden viser ham tilbage med de Ord, at han ikke taler for Skjænt og Gave, er det langt fra, at han bliver yderligere bevæget; han siger tørt: „Om Forladelse, Herr Procurator, jeg havde ikke tænkt, at de folk vare saa ærlige“. Paa lignende Maade, da Dommeren dømmer ham til Live igjen: Jeppe er berøget, man venter Tak og Hjerteudgydelser. „Tak os,“ siger Dommeren, „at vi have været saa naabige at dømme Dig til Livet igjen.“ „Hvis I havde ikke selv hængt mig op,“ svarer Jeppe, „ville jeg gjerne have takket Jer for I løfede mig neer igjen.“ Denne mistroiske Kløgt er hans Skjold; det er paa den, at i hans Baronstand Bønner og Smigrerier, „Complementer og Baslementer“ prelle af, han er mindre modtagelig for dem, end rimeligvis Baronon selv har været.

Det er dette Jeppe's gode Hoved og sunde Vid, der altid bliver sig selv ligt, i hvilket, som Hauch har sagt, Folkestammens Seighed og Livskraft midt under Fornedrelsen spores. I første Act yttres det sig som Eschmeri, som Bøndevittighed, som overgivent Drankerlune; men fra det Dieblik af, da Jeppe i anden Act vaagner som Baron, faaer hans stakkels Hoved saadanne theoretiske og praktiske Opgaver at løse, at al dets mædsotte Skarpsindighed udæstes og tages i Beslag. Under overordentlige Forhold udvikles som bekendt overordentlige Kræfter, og Intet er her morsommere, end at see, hvorledes denne stakkels uleebne Forstand, hvem pludseligt Kæmpeproblemer blive forelagte, tumler med disse efter bedste Evne og fægter med sin sunde, men utilstrækkelige Logik mod alle disse Bankeligheder, som en David ligeoverfor en Goliath. Det er jo nemlig intet Ringere end de høieste metaphysiske Opgaver, som lægges for Jeppe. Det er Richtes Problem om Jeg og Ikke-Jeg. Er alt Dette, han seer, en udoories Virkelighed, eller er det et Villedt af hans Phantasi? „Drømmer jeg eller er jeg vaagen?“ spørger han, som Grimmemann efter ham. Denne Knude, som det er umuligt at løse ved Argumenter og Bewiser, naar den umiddelbare Sands er bleven vaklende og ikke kan hugge den over, denne Knude er det, han forsøger paa at trekle op. Han veed ikke, at hans Tankegang bestandigt bevæger sig i en Cirkel og ikke kan komme af Pletten; han føler paa sin Tand, han kniber i sin Arm for at faae Vished og glemmer at ogsaa Fornemmelsen kan være indbildt og drømt. — Drømmer jeg eller er jeg vaagen? Er jeg levende eller død? Er det Jeg eller er det ikke Jeg? Disse ere Spørgsmaalene; han kommer som en dygtig Tænker saa vidt, at han tvivler paa sin egen Identitet. Denne er den mest strigende, mest potenserede og derfor mest comisse Modsigelse af alle; her er Modsigelsen, paa hvilken det Comisse berøer, spændt saa stærkt, som den kan spændes uden at blive til Banviddets egen. Jeppe staaer her paa Alfsindets Rand, ligesom den Stundesløse, hvor han udraaber: „Jeg er Alexander Magnus“. Situationen er derfor her en uudsømmelig Kilde til Latter. Hvormegen Snildhed Jeppe end udvikler, hvor sundt han end raisonnerer, det lykkes ham dog ikke at løse,

men kun efterhaanden at fjerne Problemet. Men det lader ham ikke No, næste Dag vender det i stærket Form tilbage. Medtaget af Galgen maa Jeppe atter opkaste sig det Spørgsmaal, om han er levende eller død, om han er et Menneske eller et Spøgelse, en Geist, en Gjenganger? Han kan ikke faae det i sit Hoved, at han er levende endnu, han er uimodtagelig for Dommerens Sophismer og han kan kun til Slutning berolige sig selv med den snilde Hypothese, at „maastee, naar man hængter levende Folk op, saa døer de, men naar man hængter døde Folk, saa lever de op igjen.“ Han har en Trang til idetmindste formelt at bringe et Slags Orden i sine Begreber, Ordenen er kun saa som saa, men Trangen dertil gjer hans Hoved Vre.

Anden Act er en apokalyptisk Comodie, vi see i den, hvorledes Jeppe vil bæere sig ad efter sin Død; fjerde Act er et Sørgeespil, i hvilket vi lære, med hvilke Tanker han vil forlade Livet. I dette Stykkes forkeerte Verden kommer Opstandelsen først og Døden bagefter. Jeppe har al Grund til at antage sig for død, for uretfærdigt myrdet. Skulde Noget imidlertid bringe os til at tilgive Baronon hans utilgivelige Barbari, da skulde det være den Kundskab, det meddele os til Maaden, paa hvilken Jeppe vil døe. Han er ikke modig overfor Nille, og var i sin Ungdom ikke modig før Slaget, men han er ikke bange for Døden, han har ikke Livet at takke for saa meget. Bant som han er til at resignere, resignerer han ogsaa let overfor Dødstanken. I første Dieblik synker han i Knae under den, saa reiser han sig med en Anmodning til Dommeren. Denne Gang er det ikke „Davids Psalmar“ han tyer til, som da han havde Døden for Die som Mulighed. Nu, da den er ham vis, falder den conventionelle Fromhed bort af sig selv, Brændevinsflasken træder istedetfor Psalmebogen som den eneste prøvede og paalidelige Trøster, hans Tanke bliver ved Jorden. Og da saa de tre Snapsere ere drukne, da han erfarer, at der er ingen Pardon og at Dømmen alt er egeføret, vender han sig med en Kjærlighed, der har overlevet Fromheden og var stærkere end den, i sit lille Sind til sin hele jordiske Kred, siger Farvel og „Tak for godt Compagnie“ til sine Børn, sin brogede Hest, sin troe Hund og alle sine Kreaturer.

Indeholder „Jeppe paa Bjerget“ end ikke, som „Grasmus Montanus“, et Skuespil af evige naturodvendte Forhold (mellem Nyt og Gammelt, mellem ny og gammel Daarstab), der spilles hver Dag til alle Tider og i alle Lande, saa fremstiller Stykket dog under de mest burleske Løier en concret og tillige typisk Charakter og et heelt Menneskeliv fra Buggen og til Graven.

Øg.

Søstrene.

(Efter det Engelske.)

(Sluttet.)

Elise saae dem gaac bort, Janet med Hovedet kastet stolt tilbage og med blusende Kinder, Mr. Roscoe med et befyndt og nedslaaet Udtryk i de smukke Træk, Dinene fæstede paa Sandet, rolig og alvorlig. Hvorledes skulde hun kunne holde Dette ud! Og om en Maaned skulde de gistes; thi Janet havde netop kort før bestemt Dagen. Dersom han kun var lykkelig, kunde hun bæere alt det Øvrige; men at see Janet behandle ham saa hæsligt — O! hvor kunde hun det! Elise lænede sig mod Klippen, og store, brændende Taarer strømmede ned over hendes Kinder.

Imidlertid gif Mr. Roscoe og Janet hurtigt henad Strandbredden i fuldkommen Tausshed, indtil de kom til en Kløft, hvor Søen havde dannet en lille Bugt mellem Klipperne. Her kastede Mr. Roscoe sig paa Sandet, og Janet satte sig hos ham, med Dinene fæstede paa de fjerne Skibe, bestemt paa ikke at tale for ham; men hun behøvede ikke at vente ret længe.

„Janet,“ begyndte han, skarpt og bydende, „forstaa mig een Gang for alle og vid, at jeg fordrer Lydighed. Siig hvad Du vil, jeg kan taale dit Lume, og maastee Du undertiden kan have Grund til at være fortrydelig; men Du skal ikke angribe din Søster. Hun er syg og uheldig, saavidt jeg troer, og jeg vil herefter ikke taale, at Du fornærmer hende og mig, som Du nylig gjorde. Der er ingen Andre end Du, som veed hvad der fremfaldte saadan en Tale; thi saavidt mig bekjendt sagde jeg ikke Noget, som kunde opirre Dig. Men lad mig aldrig oftere høre noget Lignende.“

Derpaa uddrød Janet, hos hvem alle glødende Vidensstaber vare vakte, og som i sit Maseri og sin Stinsyge hverken tænkte paa eller brød sig om hvad hun sagde: „Du elsker mig ikke! det veed Du godt. Du elsker hende, den blege, rolige, fnye lille Tingest, som prøver paa at bearbejde dine Følelser og røve Dig fra mig. Det er kun af Medlidenshed, at Du vil ægte mig, fordi jeg var Daare nok til at tilstaae min Kjærlighed til Dig, og nu frymper Du Dig under Lænsken. Og Dette er altsammen hendes Værk. Dersom hun ikke var, vilde Du have elsket mig, og hun søger, for at tilfredsstille sin tosfede, barnagtige Forsængelighed, ved sit smægtende Bæsen at vinde Dig, kun for atter at fæde Dig bort og lee Dig ud, som hun før har gjort. Ja, Du studser; men jeg veed Alt; hvorledes hun kastede dine Blomster tilfide og lo ad